

คำสมาสในภาษาไทย : การบูรณาการกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้*

การสอนเชิงรุก

THAI COMPOUND WORDS: INTEGRATION WITH ACTIVE LEARNING INSTRUCTIONAL MODELS

พระมหาไพฑูรย์ อยู่คง¹

Phramahapaitoon yookong¹

¹มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

¹Mahamakut Buddhist University, Isan Campus

Corresponding Author, E-mail: paitoonyookon@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการบูรณาการการเรียนรู้เรื่องคำสมาสในภาษาไทยเข้ากับการจัดการเรียนการสอนเชิงรุก (Active Learning) คำสมาสเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างคำในภาษาไทย โดยมีรากฐานจากภาษาบาลีและสันสกฤต การเรียนรู้เรื่องคำสมาสมักประสบปัญหา เช่น ความซับซ้อนของโครงสร้างและหลักเกณฑ์ ตลอดจนการจดจำคำศัพท์ที่มีที่มาจากภาษาต่างประเทศ ดังนั้น การใช้รูปแบบการเรียนรู้เชิงรุกจึงสามารถช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้

แนวทางการจัดการเรียนรู้คำสมาสโดยใช้เทคนิคการเรียนรู้เชิงรุก ได้แก่ (1) Think-Pair-Share ซึ่งกระตุ้นให้นักเรียนคิด วิเคราะห์ และแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับคำสมาส (2) Game-Based Learning ที่ใช้เกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ผ่าน

* Received 4 May 2025; Revised 14 May 2025; Accepted 12 June 2025

กิจกรรมที่สนุกสนาน (3) Analyze Case Studies ที่ช่วยให้นักเรียนเข้าใจการใช้คำสมาสในบริบทจริง และ (4) Mind Mapping/Concept Mapping ที่ช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างของคำสมาสผ่านการเชื่อมโยงแนวคิด

ผลที่คาดหวังจากการประยุกต์ใช้แนวทางดังกล่าวคือ การเพิ่มความเข้าใจและความสามารถในการใช้คำสมาสของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งยังช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ และสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในบริบทอื่น ๆ ของภาษาไทยได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ : คำสมาส, การบูรณาการ, การจัดการเรียนการสอนเชิงรุก

Abstract

This article aims to integrate the learning of Thai compound words (Samasa) with Active Learning instructional models. Samasa plays a crucial role in Thai word formation, originating from Pali and Sanskrit. However, learning about Samasa often presents challenges, including complex structures, grammatical rules, and the memorization of foreign-derived vocabulary. Therefore, implementing active learning strategies can effectively address these issues.

This paper introduces instructional approaches for teaching Samasa through active learning techniques, including (1) Think-Pair-Share, which encourages students to think critically and exchange knowledge about Samasa; (2) Game-Based Learning, which enhances learning through

engaging activities; (3) Analyze Case Studies, which helps students understand the practical usage of Samasa in real contexts; and (4) Mind Mapping/Concept Mapping, which assists in visualizing and comprehending the structure of Samasa through conceptual connections.

The expected outcomes of applying these strategies include improved comprehension and proficiency in using Samasa. Additionally, these methods foster student engagement, analytical thinking, and the ability to apply acquired knowledge to various contexts in the Thai language effectively.

Keywords: Compound words, Integration, Active Learning Instruction

บทนำ

การจัดการเรียนการสอนรายวิชาภาษาไทยในสาระที่ 4 หลักการใช้ภาษาไทยของผู้เรียนที่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ต้องเข้าใจการใช้คำราชาศัพท์ คำบาลี สันสกฤต คำภาษาถิ่น คำภาษาต่างประเทศ คำทับศัพท์ และศัพท์บัญญัติในภาษาไทย วิเคราะห์ความแตกต่างในภาษาพูด ภาษาเขียน โครงสร้างของประโยครวม ประโยคซ้อน ลักษณะภาษาที่เป็นทางการ กึ่งทางการ และไม่เป็นทางการ แต่งบทร้อยกรองกลอนสุภาพ กาพย์ และโคลงสี่สุภาพ(กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 หน้า 41) ซึ่งคำภาษาบาลีและสันสกฤตจำนวนมากยืมเข้ามาใช้ในภาษาไทยทั่วไปในฐานะเป็นคำที่จำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวันโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงหรือหาคำอื่น ที่กะทัดรัดและสื่อความหมายได้ดีเข้ามาใช้แทนได้ คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในภาษาไทยที่ใช้เป็นคำทั่วไปเป็นคำศัพท์ที่

อยู่ในวงคำศัพท์ต่างๆ แทบทุกวงศัพท์ยกเว้นคำศัพท์ด้านอาหารการกิน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564 หน้า 163) ดังนั้นคำสมาส ที่มีความสำคัญในการสร้างคำใหม่ในภาษาไทย โดยมีรากฐานมาจากภาษาบาลีและสันสกฤต คำสมาสในภาษาไทยแบ่งออกเป็นหลายประเภท ได้แก่ คำสมาสยืม (คำสมาสของภาษาบาลีสันสกฤตที่ยืมมาใช้), คำสมาสสร้าง (คำสมาสที่ไทยสร้างขึ้นเลียนแบบบาลีสันสกฤต), และคำสมาสซ้อน (คำสมาสที่นำคำบาลีสันสกฤตที่มีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายกันมารวมกัน) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564) ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในเรื่องการสร้างคำโดยทั่วไป และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องคำสมาสนั้น ได้ประสบปัญหาหลายประการ เช่น ความหลากหลายของกระบวนการสร้างคำ (นอกเหนือจากคำสมาสแล้ว อาจมีคำประสม คำซ้ำ คำซ้อน) ความซับซ้อนของหลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการสร้างคำแต่ละประเภท การจดจำและความเข้าใจความหมายของหน่วยคำเดิม (โดยเฉพาะคำศัพท์บาลีสันสกฤตที่เป็นส่วนประกอบของคำสมาส) ตลอดจนความแตกต่างระหว่างลักษณะและหลักการสร้างคำในภาษาต่างประเทศ (เช่น บาลีสันสกฤต) และภาษาไทยเอง สำหรับคำสมาสโดยเฉพาะนั้น ปัญหาเพิ่มเติม ได้แก่ การแยกแยะประเภทของคำสมาส (ยืม สร้าง ซ้อน) การเข้าใจลำดับของคำหลักและคำขยายที่แตกต่างจากลักษณะภาษาไทยทั่วไป และการทำความเข้าใจเรื่องการออกเสียงที่อาจมีพยางค์เชื่อมหรือไม่ก็ได้ รวมถึงปรากฏการณ์สนธิที่เกิดขึ้นในคำสมาสบางคำ ด้วยเหตุนี้ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างเข้มข้นจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) จะช่วยให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง สร้างองค์ความรู้ผ่านการคิดขั้นสูง วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า (Jai Jirakasem, 2023) ซึ่งจะช่วยทำให้สามารถจัดการเรียนการสอนในเรื่องการสร้างคำและคำสมาสได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ การเรียนรู้

แบบ Active Learning ยังส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน และระหว่างผู้เรียนด้วยกัน กระตุ้นให้เกิดความสนใจในการศึกษา และสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์ของตนเอง

การจัดการเรียนการสอนเชิงรุก (Active Learning) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นหลัก โดยเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับสารเพียงอย่างเดียวมาเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมด ทั้งการพูด อ่าน เขียน คิดวิเคราะห์ ตั้งคำถาม และลงมือปฏิบัติจริง แนวคิดนี้มุ่งเน้นการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน โดยมีครูเป็นผู้ให้คำปรึกษาและอำนวยความสะดวก (ViewSonic,2019) กิจกรรมเชิงรุกกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดขั้นสูง และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง รูปแบบการเรียนรู้แบบนี้จะสามารถทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องคำสมาสในภาษาไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สูงขึ้น

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอแนวทางการบูรณาการระหว่างการเรียนรู้เรื่องคำสมาสในภาษาไทยเข้ากับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนเชิงรุก การผสมผสานแนวคิดและวิธีการของ Active Learning เข้ากับการศึกษาคำสมาส จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นในการสำรวจความหมาย โครงสร้าง และการใช้คำสมาสประเภทต่างๆ ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การวิเคราะห์คำ, การทำงานร่วมกัน, การสืบค้น, การสร้างสรรค์, และการนำเสนอ ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจที่ลึกซึ้งและคงทนยิ่งขึ้นเกี่ยวกับคำสมาสในภาษาไทย

ความหมายและประเภทของคำสมาส

คำว่า "สมาส" ตามรูปศัพท์ในภาษาบาลีและสันสกฤตมีความหมายว่า “การวางอยู่ร่วมกัน” ในภาษาไทย คำว่าสมาสมีความหมาย 2 ประการ

1. การสร้างคำใหม่โดยนำคำเดิมมารวมกันเป็นคำเดียว ซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกับการประสมคำในภาษาไทย หรือ compounding ในภาษาอังกฤษ คำที่เกิดจากวิธีนี้เรียกว่า คำสมาส หรือ คำประสมค์ (ในภาษาไทย) หรือ compound (ในภาษาอังกฤษ) ตัวอย่างเช่น กาม + เทว เป็น กามเทพ, มิจฉา + ทิฏฐิ เป็น มิจฉาทิฏฐิ กลไกนี้คือการสร้างคำใหม่

2. การนำคำหลายคำมาเรียงต่อกันโดยไม่มีหน่วยผันคำแสดงการกสัมพันธ แม้จะมีการสัมพันธเชิงการกสัมพันธในลักษณะใดลักษณะหนึ่งก็ตาม การประกอบหน่วยผันคำจะประกอบกับคำท้ายเพียงครั้งเดียว กระบวนการนี้ไม่ใช่กลวิธีในการสร้างคำใหม่ แต่เป็นวิธีการที่กวีใช้เพื่อสร้างรูปภาษาเฉพาะในงานกวีนิพนธ์ ภาษาไทยรับทั้งวิธีการสร้างคำใหม่ที่เรียกว่าสมาส และกลวิธีสร้างรูปสมาสยัตยาวในกวีนิพนธ์มาใช้

ประเภทของคำสมาสในภาษาไทยมี 3 ประเภท

1. คำสมาสยืม (Loan Pali-Sanskrit compound หรือ Classical Samasa): คือ คำสมาสของภาษาบาลีและสันสกฤตที่ยืมเข้ามาใช้ในภาษาไทย คำสมาสเหล่านี้เป็นต้นเค้าศัพท์ที่ยังไม่ประกอบด้วยการผันคำ ตัวอย่างเช่น กตัญญู (มาจาก บ. กต+ญ), ฌาปนกิจ (มาจาก บ. ฌาปน+กิจ), กรรมกร (มาจาก ส. กรม+กร), นมัสการ (มาจาก ส. นมส+การ)

2. คำสมาสสร้าง (Imitated Pali Sanskrit compound หรือ Non-Classical Samasa): คือ คำสมาสที่ไทยสร้างขึ้นเลียนแบบภาษาบาลีและสันสกฤต โดยนำคำที่ยืมมาจากภาษานั้น ๆ มารวมกัน ที่เรียกว่าสร้างเลียนแบบเนื่องจาก คำสมาสสร้างมิใช่เฉพาะในภาษาไทย ไม่พบในภาษาบาลีและสันสกฤต เช่น สุขภันท์, อุดมคติ, ไสยศาสตร์ ตัวอย่าง อติตชาติ เป็นคำสมาสสร้าง ภาษาไทยเรียงลำดับหน่วยหลักไว้หน้าและหน่วย

ขยายไว้หลัง (หน่วยหลัก + หน่วยขยาย) เช่น วันนี้, ทราญละเอียด, น้ำใส, วันเกิด แต่ภาษาบาลีและสันสกฤตโดยปกติจะเรียงหน่วยขยายไว้หน้าและหน่วยหลักไว้หลัง (หน่วยขยาย + หน่วยหลัก) คำสมาสของบาลีสันสกฤตมักเรียงแบบนี้ เมื่อนำคำบาลีสันสกฤตมาสร้างคำสมาสในไทย จะเรียงแบบ หน่วยขยาย + หน่วยหลัก ตามแบบภาษาเดิม การแปลจึงมักแปลคำหลักข้างหลังก่อน คำสมาสสร้างส่วนใหญ่ในภาษาไทยมีจำนวนมากกว่าคำสมาสยืม ตัวอย่าง กัมปนาท (กัมป + นาท), ชัตติยกุมาร (ชัตติย + กุมาร) ตามหลักไวยากรณ์บาลีสันสกฤต คำที่เกิดจากหน่วยคำเต็มหน้า (อุปสรรค) รวมกับต้นคำศัพท์ ไม่จัดว่าเป็นคำสมาส คำเหล่านี้ถือเป็นคำประสมแบบหนึ่ง เช่น ทรพิช, เนรคุณ, ปฏิกรรม, ปราชัย หลักการนี้ใช้กับคำสมาสสร้างในภาษาไทยด้วย

3 คำสมาสซ้ำ (Synonymous Pali-Sanskrit compound หรือ Synonymous Samasa) : คือ คำสมาสที่นำคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตที่มีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันมารวมกัน เช่น กาลเวลา, นรชน, ประชาชน บางครั้งคำที่มาซ้อนกันอาจมาจากคำร่วมเชื้อสายกัน เช่น กัปกัลป์, ชัตติยกษัตริย์, อิทธิฤทธิ์

องค์ประกอบของคำสมาสในภาษาไทย

คำสมาสเกิดจากคำภาษาบาลีและสันสกฤตรวมกันในลักษณะต่างๆ

1. คำที่มีองค์ประกอบมาจากภาษาเดียวกัน

คำบาลี + คำบาลี เช่น ชีปนาวุธ, ฌาปนกิจ

คำสันสกฤต + คำสันสกฤต เช่น สวามิภักดิ์, มนุษยธรรม

คำบาลีและสันสกฤต + คำบาลีและสันสกฤต เช่น จินตกวี, นิติภาวะ

2. คำที่มีองค์ประกอบจากต่างภาษา

คำบาลี + คำสันสกฤต เช่น กิจกรรม, รัฐศาสตร์

คำสันสกฤต + คำบาลี เช่น กรรมฐาน, ธรรมชั้น

3. คำที่มีองค์ประกอบหนึ่งเป็นคำที่ใช้ทั้งในบาลีและสันสกฤต อีกองค์ประกอบใช้เฉพาะในภาษาเดียว

คำบาลี + คำบาลีและสันสกฤต เช่น กาฬโรค, โบราณคดี

คำสันสกฤต + คำบาลีและสันสกฤต เช่น ธรรมชาติ, จันทรคติ

คำบาลีและสันสกฤต + คำบาลี เช่น เบญจศีล, นครรัฐ

คำบาลีและสันสกฤต + คำสันสกฤต เช่น นามธรรม, กายกรรม

4. การออกเสียงคำสมาส

คำสมาสอาจออกเสียงพยางค์เชื่อมระหว่างรอยต่อของคำหรือไม่ก็ได้ พยางค์เชื่อมมักมีเสียงสระ /อะ/, /อิ/ หรือ /อุ/ และมักออกเสียงเบา

1. ออกเสียงพยางค์เชื่อม เช่น เกียรติคุณ (/เกียรติ-ติ-คุณ/), จักรวรรดิวัตร (/จัก-กระ-หวัด-ติ-วัต/)

2. ไม่ออกเสียงพยางค์เชื่อม เช่น กายวิภาคศาสตร์ (/กาย-วิ-พาก-สาด/), เกียรตินิยม (/เกียรติ-นิ-ยม/)

3. ออกเสียงหรือไม่ก็ได้ การไม่ออกเสียงเชื่อมมักเป็นธรรมชาติกว่าเพราะไม่มีพยางค์เบาเรียงกันมาก ตัวอย่างเช่น ดุลพินิจ (/ดุน-พิ-นิต/ หรือ /ดุน-ละ-พิ-นิต/), โบราณคดี (/โบ-ราน-คะ-ตี/ หรือ /โบ-ราน-นะ-คะ-ตี/), ฉัตรมงคล (/ฉัด-มง-คน/ หรือ /ฉัด-ตระ-มง-คน/)

5. การสนธิในคำสมาสของไทย

สนธิไม่ใช่กระบวนการสร้างคำใหม่ แต่เป็นปรากฏการณ์ทางระบบเสียง ต่างจากสมาสที่เป็นการสร้างคำใหม่ คำสมาสในภาษาไทย (ทั้งยืม สร้าง ซ้อน) อาจมีสนธิหรือไม่ก็ได้

คำสมาสที่ไม่มีสนธิ เช่น กรณียกิจ, จิตรกรรม

คำสมาสที่มีสนธิ เช่น กรรมาธิการ, นเรนทร์ คำที่ยืมมาที่ไม่ใช่คำสมาสก็อาจมีสนธิ เช่น อนามัย, อนาคต, ศุภมัสดุ

1. ลักษณะพิเศษของสนธิในคำสมาสไทยที่ต่างจากบาลีสันสกฤต

1.1 บาลีสันสกฤตใช้รูปสมาสมีสสนธิ แต่ไทยใช้รูปไม่มีสนธิ เช่น กรรมฐาน/กัมมัฏฐาน (บาลีใช้กัมมัฏฐาน), พลการ (บาลีใช้ พลทุกการ), ธรรมสวณะ/ธัมมสวณะ (บาลีใช้ ธมมสวณ) รูปมีสนธิในไทยมักพบในหนังสือทางศาสนา

1.2 ไม่มีการสนธิแม้เสียงจะอำนวย ในคำสมาสสร้าง แม้เสียงท้ายคำหน้ากับเสียงแรกคำหลังจะเอื้อต่อสนธิ ก็อาจไม่สนธิ เช่น ราช + อาชญา เป็น ราชอาชญา ไม่ใช่ *ราชาชญา

1.3 ใช้พยัญชนะตามสันสกฤตแต่สระสนธิตามแบบบาลีและสันสกฤต ทำให้เกิดรูปสมาสในไทย 2 รูป เช่น พนันดร (เทียบ บ. วนนดร) และ พนานดร (เทียบ ส. วนนดร)

1.4 คำสมาสยืมจากสันสกฤตมี 2 รูป รูปตรงตามสันสกฤต และรูปแบบสนธิบาลี (ทั้งที่บาลีไม่มีรูปนั้น) เช่น นริศ (เทียบ บ. *นริส) และ นเรศ (เทียบ ส. นเรศ); นริศวร (เทียบ บ. *นริสสร) และ นเรศวร (เทียบ ส. นเรศวร)

1.5 คำสมาสยืมใช้พยัญชนะสันสกฤต แต่สระสนธิบาลี เช่น มหารณพ (ส. มหารณว, ไม่ใช่ *มหารณพ)

1.6 ใช้สมาสสร้างมีสนธิเลียนแบบบาลีสันสกฤต ทั้งที่ภาษาเดิมไม่มีคำนั้น เช่น ราชินูปถัมภ (*ราชินูปถมภ), กรินทร์ (*กรินท), กรินทร์ (*กรณฑ), บุคลากร (*บุคฺคลา กร) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564)

การจัดการเรียนการสอนเชิงรุก (Active Learning)

การจัดการเรียนรู้เชิงรุก หรือ Active Learning เป็นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมด โดยเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับสารเพียงอย่างเดียวมาเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการพูด อ่าน เขียน คิดวิเคราะห์ ตั้งคำถาม และลงมือปฏิบัติจริง

แนวคิดหลักของ Active Learning คือ การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน โดยครูผู้สอนจะทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษา แนะนำ ดูแล และอำนวยความสะดวก ในขณะที่ผู้เรียนจะนำความรู้ ประสบการณ์ และแนวคิดเดิมมาปรับใช้เพื่อสร้างความรู้ด้วยตนเอง Active Learning กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดขั้นสูง (Higher-Order Thinking) เช่น การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า ผู้เรียนไม่ได้เป็นเพียงผู้ฟัง แต่ต้องอ่าน เขียน ตั้งคำถาม อภิปรายร่วมกัน และลงมือปฏิบัติจริง โดยคำนึงถึงความรู้เดิมและความต้องการของผู้เรียน

นอกจากนี้ Active Learning ยังหมายถึง การออกแบบการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนปฏิบัติจริง สร้างองค์ความรู้ผ่านการคิดขั้นสูง การปฏิบัติงาน สร้างสรรค์งาน และนำเสนอผลงานด้วยตัวเอง รูปแบบการเรียนรู้ยังส่งเสริมให้ผู้เรียน มีปฏิสัมพันธ์กับการเรียนการสอน (หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562)

D-PREPINTERNATIONAL SCHOOL (2566) กล่าวว่า Active learning เป็นวิธีการสอนที่ครูผู้สอนมีส่วนร่วมร่วมกับนักเรียนในแต่ละบทเรียน ผ่านการอภิปราย กิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติ และวิธีอื่นๆ ซึ่งแตกต่างจากการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมที่ปล่อยให้ให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเองโดยไม่มีปฏิสัมพันธ์กับครูผู้สอน การเรียนแบบ Active learning จะกระตุ้นให้นักเรียนได้เคลื่อนไหวและใช้ประสาทสัมผัสเพื่อทำความเข้าใจบทเรียนอย่างสมบูรณ์ โดยมักเน้นให้นักเรียนทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อเสริมสร้างความกลมเกลียว ทักษะทางสังคม (Social Skills) และพัฒนา Soft Skills

Code Genius Academy (2565) กล่าวว่า Active learning เป็น รูปแบบการเรียนรู้ยุคใหม่ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีกระบวนการเรียนรู้สูงสุดและเป็นเทคนิคการสอนที่ผู้เรียนสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ผู้สอนจะสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้รู้จักการอ่าน ฟัง และคิดอย่างลึกซึ้ง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ บูรณาการข้อมูลข่าวสาร และสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์ของตนเองผ่านการเรียนรู้แบบร่วมมือ

จึงสรุปได้ว่า Active Learning เป็นแนวทางการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนผ่านกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกัน ซึ่งสามารถปรับใช้ได้เป็นอย่างดีตามสภาพแวดล้อมและวัตถุประสงค์การเรียนรู้

จากการสังเคราะห์รูปแบบหรือเทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริม Active Learning จาก ViewSonic (2562) , Code Genius Academy (2565), Deanship of Academic Development (n.d.) และ Jai Jirakasem (2023) พบว่ามีหลายวิธีที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้ การเรียนรู้แบบ Think-Pair-Share , การเรียนรู้แบบใช้เกม (Game-Based Learning) , การ

เรียนรู้แบบกรณีศึกษา (Analyze case studies) , การเรียนรู้แบบแผนผังความคิด (Mind Mapping/Concept Mapping)

แนวทางการจัดการเรียนรู้คำสมาสในภาษาไทยด้วยแนวคิดการจัดการเรียนรู้แบบ เชิงรุก(Active Learning)

แนวทางการจัดการเรียนรู้คำสมาสในภาษาไทย ด้วยแนวคิด การจัดการเรียนรู้
เชิงรุก สามารถทำได้ด้วยเน้นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วน
ร่วมของผู้เรียนอย่างเต็มที่ในการสร้างความรู้และความเข้าใจด้วยตนเอง ผ่านกิจกรรมที่
หลากหลาย ส่งเสริมการคิดขั้นสูง การลงมือปฏิบัติ การทำงานร่วมกัน และการ
ปฏิสัมพันธ์กับผู้สอน เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล โดย
อาศัยเทคนิคและขั้นตอนดังนี้

1.เทคนิค Think-Pair-Share เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ Active
Learning ที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน โดยแบ่งกระบวนการออกเป็น 3 ขั้นตอนหลัก
ได้แก่ คิดเดี่ยว (Think), คิดคู่ (Pair), และ แบ่งปันความคิด (Share) เทคนิคนี้สามารถ
นำมาใช้ในการสอนเรื่อง คำสมาสในภาษาไทย ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1.1 Think (คิดเดี่ยว)

ขั้นตอน ครูให้นักเรียนคิดเกี่ยวกับคำถามหรือโจทย์ที่เกี่ยวข้องกับคำสมาส เช่น
"คำสมาสคืออะไร?" "ยกตัวอย่างคำสมาสพร้อมอธิบายความหมาย" "คำสมาสแตกต่าง
จากคำสันธิอย่างไร?" วัตถุประสงค์ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ความคิดของตนเองก่อน ฝึก
การวิเคราะห์และทบทวนความรู้เดิมเกี่ยวกับคำสมาส

1.2 Pair (คิดคู่)

ขั้นตอน ครูให้นักเรียนจับคู่กับเพื่อนเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับคำถามที่ได้รับ นักเรียนช่วยกันอภิปรายและสรุปความรู้เกี่ยวกับคำสมาส ตัวอย่างกิจกรรม ให้แต่ละคู่ช่วยกันยกตัวอย่างคำสมาสและอธิบายความหมาย หรือวิเคราะห์ลักษณะของคำสมาสจากประโยคที่กำหนด วัตถุประสงค์ เพื่อฝึกทักษะการสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้เรียน

1.3 Share (แบ่งปันความคิด)

ขั้นตอน ครูให้นักเรียนแต่ละคู่หรือกลุ่มนำเสนอผลการอภิปรายหน้าชั้นเรียน เช่น นำเสนอตัวอย่างคำสมาสที่กลุ่มตนเองคิดได้ หรืออธิบายความแตกต่างระหว่างคำสมาสกับคำสนธิ ครูและเพื่อนร่วมชั้นสามารถซักถามหรือเพิ่มเติมข้อมูลได้ วัตถุประสงค์ เพื่อฝึกทักษะการนำเสนอ สร้างความมั่นใจ และเสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกันผ่านการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

2. เทคนิค Game-Based Learning (การเรียนรู้ผ่านเกม) เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ใช้เกมเป็นเครื่องมือในการส่งเสริม engagement และความเข้าใจของผู้เรียน โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านการเล่นเกมที่ออกแบบมาเพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาการสอน การนำเทคนิคนี้มาใช้ในการสอนเรื่อง คำสมาสในภาษาไทย สามารถช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้อย่างสนุกสนานและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.1 หลักการของ Game-Based Learning

2.1.1 การเรียนรู้ผ่านการเล่น ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาโดยไม่รู้สีกว่ากำลังถูกบังคับให้เรียน

2.1.2 การมีส่วนร่วม เกมช่วยดึงดูดความสนใจและกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่

2.1.3 การฝึกทักษะ ผู้เรียนได้ฝึกทักษะต่าง ๆ เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการทำงานเป็นทีม

2.1.4 การได้รับ feedback ทันที เกมมักมีระบบ feedback ที่ช่วยให้ผู้เรียนรู้ผลลัพธ์ทันที และสามารถปรับปรุงตนเองได้

2.2 ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ Game-Based Learning กับเรื่องคำสมาสในภาษาไทย

2.2.1 เกมทายคำสมาส ครูเตรียมบัตรคำที่มีคำสมาสและคำที่ไม่ใช่คำสมาส จากนั้นให้นักเรียนแบ่งกลุ่มและแข่งกันแยกประเภทคำว่า คำใดเป็นคำสมาสและคำใดไม่ใช่ ตัวอย่างคำสมาส ราชการ, อักษรศาสตร์, พุทธศาสนา คำที่ไม่ใช่คำสมาส หนังสือ, วังเร็ว, สวยงาม

2.2.2 เกมต่อคำสมาส ครูเตรียมบัตรคำที่แยกส่วนของคำสมาส (เช่น "ราช" + "การ" = "ราชการ") จากนั้นให้นักเรียนแข่งกันต่อคำให้ถูกต้องและอธิบายความหมาย

2.2.3 เกมบิงโกคำสมาส ครูเตรียมแผ่นบิงโกที่มีคำสมาสและคำที่ไม่ใช่คำสมาส จากนั้นอ่านคำศัพท์ออกเสียง นักเรียนต้องตรวจสอบว่าคำที่ได้ยินเป็นคำสมาสหรือไม่ และทำเครื่องหมายในแผ่นบิงโก

2.2.4 เกมสร้างประโยคด้วยคำสมาส ครูให้นักเรียนแบ่งกลุ่มและแข่งกันสร้างประโยคโดยใช้คำสมาสที่กำหนดให้ เช่น "ราชการ", "อักษรศาสตร์" หรือ "พุทธศาสนา" กลุ่มที่สร้างประโยคได้ถูกต้องและมีความหมายสมบูรณ์ที่สุดจะเป็นผู้ชนะ

2.2.5 เกมล่าคำสมาส ครูซ่อนบัตรคำสมาสไว้รอบห้องเรียน จากนั้นให้นักเรียนออกตามหาบัตรคำและอธิบายความหมายของคำนั้นเมื่อพบ

3.เทคนิค Analyze Case Studies (การวิเคราะห์กรณีศึกษา) เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนศึกษากรณีตัวอย่างจริงหรือสถานการณ์สมมติ เพื่อฝึกทักษะ

การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ การนำเทคนิคนี้มาใช้ในการสอนเรื่อง คำสมาสในภาษาไทย สามารถช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจลักษณะและความหมายของคำสมาสได้อย่างลึกซึ้ง และเห็นการนำคำสมาสไปใช้ในบริบทจริง

3.1 หลักการของเทคนิค Analyze Case Studies

3.1.1 การเรียนรู้ผ่านกรณีศึกษา ผู้เรียนได้ศึกษากรณีตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา

3.1.2 การคิดวิเคราะห์ ผู้เรียนต้องวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปความรู้จากกรณีศึกษา

3.1.3 การประยุกต์ใช้ความรู้ ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้ไปใช้แก้ปัญหาในกรณีศึกษา

3.1.4 การทำงานเป็นทีม กรณีศึกษาส่วนใหญ่อาจต้องทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อฝึกทักษะการสื่อสารและความร่วมมือ

3.2 ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ Analyze Case Studies กับเรื่องคำสมาสในภาษาไทย

3.2.1 กรณีศึกษา การใช้คำสมาสในบทความ

วิธีการ ครูเตรียมบทความสั้น ๆ ที่มีคำสมาสปะปนอยู่ จากนั้นให้นักเรียนวิเคราะห์และระบุคำสมาสในบทความ พร้อมอธิบายความหมายและลักษณะของคำสมาสนั้นประโยชน์ ช่วยฝึกทักษะการวิเคราะห์และการสังเกตคำสมาสในบริบทจริง

3.2.2 กรณีศึกษา: การสร้างคำสมาสใหม่

วิธีการ ครูให้นักเรียนศึกษากรณีตัวอย่างของการสร้างคำสมาสในภาษาไทย เช่น คำที่เกิดจากการรวมคำบาลี-สันสกฤต จากนั้นให้นักเรียนลองสร้างคำสมาสใหม่โดยใช้ความรู้ที่เรียนมา ตัวอย่างกิจกรรม: นักเรียนสร้างคำสมาสจากคำว่า "ธรรม" +

"ศาสตร์" = "ธรรมศาสตร์" และอธิบายความหมาย ประโยชน์ ช่วยฝึกทักษะการคิดสร้างสรรค์และการประยุกต์ใช้ความรู้

3.2.3 กรณีศึกษา: การใช้คำสมาสในชีวิตประจำวัน

วิธีการ ครูให้นักเรียนสำรวจการใช้คำสมาสในชีวิตประจำวัน เช่น ในป้ายประกาศ หนังสือพิมพ์ หรือโฆษณา จากนั้นนำมาวิเคราะห์และอภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน ตัวอย่าง นักเรียนพบคำว่า "วิทยาลัย" ในป้ายโรงเรียน และอธิบายว่าคำนี้เป็นคำสมาสที่เกิดจากคำว่า "วิทยา" + "าลัย" ประโยชน์ ช่วยเชื่อมโยงการเรียนรู้กับชีวิตจริง

4.เทคนิค Mind Mapping/Concept Mapping การทำแผนที่ความคิดหรือแผนที่แนวคิด เป็นเครื่องมือที่ช่วยจัดระเบียบความคิดและเชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ เข้าด้วยกันในรูปแบบภาพ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาได้อย่างชัดเจนและเป็นระบบ การนำเทคนิคนี้มาใช้ในการสอนเรื่อง คำสมาสในภาษาไทย สามารถช่วยให้ผู้เรียนเห็นโครงสร้างและความสัมพันธ์ของคำสมาสได้อย่างเป็นรูปธรรม

4.1 หลักการของ Mind Mapping/Concept Mapping

4.1.1 การจัดระเบียบความคิด ผู้เรียนสามารถจัดกลุ่มและเชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ

4.1.2 การแสดงความสัมพันธ์ แสดงความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดหลักและแนวคิดย่อย

4.1.3 การเรียนรู้แบบภาพ ใช้ภาพและสีเพื่อช่วยให้ผู้เรียนจดจำและเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น

4.1.4 การคิดสร้างสรรค์ ผู้เรียนสามารถออกแบบและสร้างแผนที่ความคิดได้อย่างอิสระ

4.2 ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ Mind Mapping/Concept Mapping กับเรื่อง คำสมาสในภาษาไทย

4.2.1 สร้างแผนที่ความคิดเรื่องคำสมาส ครูให้นักเรียนสร้างแผนที่ความคิดโดยมีคำว่า "คำสมาส" เป็นหัวข้อหลัก จากนั้นแตกแนวคิดย่อยออกเป็นส่วนต่าง ๆ เช่น คำอธิบายว่าคำสมาสคืออะไร ลักษณะเฉพาะของคำสมาส เช่น การรวมคำบาลี-สันสกฤต ยกตัวอย่างคำสมาส เช่น "ราชการ", "อักษรศาสตร์", "พุทธศาสนา" เปรียบเทียบคำสมาสกับคำสนธิ

4.2.2 แผนที่ความคิดเรื่องประเภทของคำสมาส ครูให้นักเรียนสร้างแผนที่ความคิดเพื่อแบ่งประเภทของคำสมาส เช่น คำสมาสที่มาจากภาษาบาลี-สันสกฤต: เช่น "ราชการ", "อักษรศาสตร์"

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้คำสมาสในภาษาไทยด้วยการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับคำสมาสด้วยตนเอง ผ่านกิจกรรมที่หลากหลายที่เน้นการคิดขั้นสูง การลงมือปฏิบัติ การทำงานร่วมกัน และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอน การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นหลัก โดยเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับสารเพียงอย่างเดียวมาเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทั้งหมด ครูผู้สอนจะทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้และประสบการณ์เดิมมาปรับใช้ในการสร้างความรู้ใหม่

แนวทางการจัดการเรียนรู้คำสมาสในภาษาไทยด้วยแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุก สามารถทำได้โดยเน้นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้เรียน

อย่างเต็มที่ ผ่านเทคนิคต่างๆ ดังนี้ เทคนิค Think-Pair-Share (คิด-คู่-แบ่งปัน) เป็นรูปแบบที่เน้นการมีส่วนร่วมโดยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ Think (คิดเดี่ยว) Pair (คิดคู่) Share (แบ่งปันความคิด) , เทคนิค Game-Based Learning (การเรียนรู้ผ่านเกม), เทคนิค Analyze Case Studies (การวิเคราะห์กรณีศึกษา), เทคนิค Mind Mapping/Concept Mapping (การทำแผนที่ความคิด/แผนที่แนวคิด)

การบูรณาการการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเข้ากับการสอนเรื่องคำสมาสจะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ความหมาย โครงสร้าง และการใช้คำสมาสประเภทต่างๆ อย่างถูกต้อง ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจที่ลึกซึ้งและมีประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้ยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2564). บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 2 คำการสร้างคำ และการยืมคำ. กรุงเทพฯ: องค์การคำของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา.
- หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). แนวทางการนิเทศเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุกตามนโยบายลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้: สืบค้นเมื่อ 26 มกราคม 2568. เข้าถึงได้จาก <http://www.esdc.go.th> .

Code Genius Academy. (2022). Active Learning การเรียนรู้รูปแบบใหม่ หลักสูตร
นอกชั้นเรียน 2022. วันที่สืบค้น 22 มกราคม 2568. เข้าถึงได้จาก
<https://codegeniusacademy.com/active-learning/#>

Jobsdb. (2024). รู้จัก Active Learning คืออะไร ช่วยเสริมการเรียนรู้ในเชิงรุกอย่างไร.
วันที่สืบค้น 22 มกราคม 2568. เข้าถึงได้จาก
<https://th.jobsdb.com/th/career-advice/article/what-is-active-learning>.

Jai Jirakasem. (2023). Active Learning คืออะไร? พร้อมตัวอย่างกิจกรรม Active
Learning. วันที่สืบค้น 22 มกราคม 2568. เข้าถึงได้จาก
<https://www.twinkl.co.th/blog/active-learning#5%20%E0%B8%82%E0%B8%B1%E0%B9%89%E0%B8%99%E0%B8%95%E0%B8%AD%E0%B8%99%20Active%20Learning>.

Deanship of Academic Development. (n.d.). Recommended Active Learning
Methods and Strategies. Retrieved from
<https://dad.kfupm.edu.sa/srpg/etp/what-is-active-learning/>.

D-PREP INTERNATIONAL SCHOOL. (2023). What is Active Learning and How
Can Schools Promote It?. Retrieved from
<https://www.dprep.ac.th/what-is-active-learning/>.

ViewSonic. (2019). What is Active Learning? And Why it Matters. Retrieved
from <https://www.viewsonic.com/library/education/active-learning-matters/>.